ژياننامەی ئيمامی

شافعی

ڕەحمەتی خوای لیٚ بیٚت

ئامادەكردنی

ماموٚستا خليل أحمد

===

لە بڵاوكراوەكانی سايتی بەهەشت

www.ba8.org

هەموو سايتيٚک دەتوانیٚ و ئازادە ئەم بابەتە بڵاوبكاتەوە بەبیٚ دەستكاری كردنی

1428 - 2007

سوپاس وستایش بۆخوا، درودوسلاو بۆسەرگیانی پێغەمبەر(ﷺ) وەبۆسەر گیانی کەس وکارو هاوەڵانی وشوێن کەوتوانی. بەڕاستی ناودارانی ئیسلام ڕۆڵێکی گرنگ و بەرچاویان هەبووە لەخزمەتکردن وهۆشیارکردنەوە وچاکسازی لەناو کۆمەڵانی خەڵکدا، هەمووژیانیخۆیان تەرخان کردبوو بۆخزمەتکردنی ئاینی پیرۆزی ئیسلام و ئاشناکردنی کۆمەڵانی خەڵك لەم ئاینە پیرۆزە،تەنهابە مەبەستی بەدەستهێنانی ڕەزامەندی خوا ،دورلەهەوڵد ان بۆ دەسخستنی پلەوپایەی ژیانی دونیاو تێرکردنی بەرژەوەندی کەسی، جا خوێندن و زانینی ژیاننامەو ئەزمونی پرشنگداری هەریەك لەناودارانی ئیسلام گەلێك سود بەخش و بایەخدارە. بەتایبەت بۆئەوەی ببێتە دەرسێکی زیندو و واقیعی بۆئەمڕۆی ئێمەی شوێن کەوتوو ، هەروەهاژیاننامەی ناودارانی ئیسلام پاڵنەرێکی گرنگ و کاریگەرە، بۆچاولێکردن وخۆڕازاندنەوە بەوخووڕەوشتە بەرزانەی ئەوان هەڵیانگرتبوو ،لەبەرهەمووئەمانە دەچینە ناو گوڵزاری ژیاننامەی کەسایەتیەکی مەزن لە ناودارانی ئیسلام کە بریتیە لە ئیمامی شافیعی ڕەحمەتی خوایلیٚ بیٚ.

ناوو نەسەبی شافعی

شافعی ناوی :محەممەدی کوڕی ئیدریسی کوڕی عەبباسی کوڕی عوسمانی کوڕی شافع ی کوڕی (السائب)ی کوڕی عوبەیدی کوڕی عەبد یەزیدی کوڕی هاشم ی کوڕی (المطلب)ی کوڕی (عەبد مەنناف)ی باپیرە گەورەی پێغەمبەری خوایە (ﷺ)[1]، واتە پێشەوا شافعی بە نۆ پشت دەگاتە وە سەر (عەبدمەنناف) لێرەوە خزمایەتی نێوان شافعیو پێغەمبەری خوا(ﷺ) وقورەیشێتی شافعیمان بۆ دەر دەکەویٚ.

شوێن وساڵی لە دایك بوونی

ئیمامی شافعی لە ساڵی (١٥٠)یکۆچی بەرامبەر(٧٦٧)یزاینی لەشاری غەززە لە فەلەستین لە دایك بووە، هەرلەو سەفەرەیدا دوای لەدایکبوونی شافعی بەماوەیەکی کەم مردوەو ونەگەڕاوەتەوە ، بۆیە شافعی بەهەژاری و بیٚ باوکی لای دایکی ژیاوەو گەورەبووە لەتەمەنی دووساڵیدا –دایکی _ژیروکارزان وتێگەیشتوویی –_ کۆرپە ساواکەی بردووەتەوە

[1] بڕوانە (تاریخ الاسلام)ی ئیمامی الذهبی ب ١٤ ل ٣٠٤ ،سیر اعلام النبلاء ب ١٠ ل ٥ الجرح والتعدیل ب ٧ ل ٢٠١ تهذیب الکمال ب ٦ ل ٢٠٩ البدایة والنهایة ب ٥ ل ٦٩١ هەروەها چەندین سەرچاوەی باوەڕ پێکراویتر.

بۆ شاری مەککە _شاری دێرینی باووباپیرانی شافعی[2]، شافعی هەر لەتەمەنی منداڵیدا پێش (بالغ) بوونی قورئانی پیرۆزی لە بەرکردووە، لەدوای دابەزین ونیشتەجیبوون لەمککە ،شافعی ئەوەی هەڵبژارد کەبچێتە دەرەوەی مەککە بۆناو هۆزە کانی تر لەدەرەوەی شاری مەککە ،لەمیانەی ئە م دەرچونەی لای هۆزی (هوزەیل) دابەزی ، ئەوهۆزەی کەوا ناوبانگی بەزمان پاراوێتی وڕەوانبیژی و ئەدەبزانی دەرکردبوو ،بۆیە (١٧) ساڵی تەواو لەناو ئەم هۆزەدا مایەو. لەئەنجامدا بووبە ئەدیب وزانایەکی گەورەو لێهاتوو لە بارەی زمان وڕەگەز ناسیدا

ژيان وخوێندن و پێگەیشتنی

غەززە شوێنی لەدایك بوونی ئیمامی شافعی یە ، بەڵام جێگای باب و باپیرانی شافعی نەبووە بەڵکو ئیدریسی باوکی بەمەبەستی ئەنجامدانی کارێك ڕۆیشتبوو بو ئیمامی شافعی بۆخۆی دەڵێ (لەمەککە دەرچووم بۆناوهۆزەکانی تر لەدەرەوەی مەککە ،لای هۆزی(هذيل) دابەزیم ومامەوە لەگەڵیان دا ژیام بەمەبەستیفێربوونی زمان وئاخاوتنیان ، لەوکاتەدا (هذيل) لەهەموو هۆزەکانی عەرەب زمانپاراوو ڕەوانبێژتر بوون) لەمیانەیژیانبەسەربردن ومانەوەی لە (هذيل) دادەبەزی بۆشاریمەککە بەمەبەستی دەستخستنی زانستی شەرعی لای زانایان ،پاشان دەگەڕایەوە ناو (هذيل) بەم شێوەیە بەردەوام بوولەگەڕان بەدوای زانستی شەرعی و وەرگرتنیدا، لەم کاتەی کەواشافعی سەرقاڵی گەڕان بوو بەدوای زانستیشەرعیدا چاوی کەوت بەشێخ وموفتی حەرەمیمەککە (موسلیمی کوڕی خالیدی زەنجی)[3]، شایانیباسە شافعیسودێکی گەورەی لەوپێشەوایە وەرگرت بەردەوام بوو تاوای لێهات مۆڵەتیدا کەفتوابدات .پاشان ئیمامی شافعی ڕەحمەتی خوایلێبێ داوای لەمامۆستاکەی (موسلیم)کرد کەنامەیەکی بۆبنوسێت بۆمالیکی کوڕی ئەنەس پێشەواو فەرمودەناسی مەدینەی شاری پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەڵێ :ئەویش بۆی نوسی، ئیمامی شافعی بەڕێکەوت بۆ مەدینە تاگەیشتە لای ئیمامی مالیك ،ئەوەشمان لەیاد نەچێ ئیمامی شافعی پێشوەخت کتێبی (موطا)ی دانراوی ئیمامی مالیکی لەبەرکردبوو کەتەمەنی (١٣

[2] تاريخ التشريح الاسلامى ل١٨٤.

[3] بڕوانە تاريخ التشريع الاسلامى ل ١٨٤.

)سالأن بوو بۆیە لەسەر داوای ئیمامی مالیك (موطا)ی خوێندەوە بەسەر ئیمامی مالیکدا بۆیە خوێندنەوەی ئیمامی شافعی لای ئیمامی مالیك زۆر سەرسوڕهێنەربوو.

ئیمامی شافعی لەسەرەتای دەستپێکردنی زانستی شەرعیدا فیقهی موسلیمی کوڕی خالیدو حەدیسی دووکەسایەتی مەزنی حیجازی بەدەستهێنا کەبریتی بوون لەسوفیانی کوڕی (عیینە)ی فەرمودەناسی مەککەو مالیکی کوڕی ئەنەسی فەرمودەناسی مەدینە ، لێرەدا بۆمان دەرکەوت ئەم دوو کەسایتیە بەمامۆستا گەورەکانی ئیمامی شافعی دادەنرێن.

بەلأم وە نەبیٚ ئیمامی شافعی تەنها سوودی لەم دوو کەسایەتییە وەرگرتبیٚ وبەس، نا بەڵکو فقە وحەدیسی لە زۆر کەسانی ترەوە وەرگرتووە وەك(داوودی کوڕی عەبدولرحمان و عەبدولعەزیزی کوڕی ئەبو سەلەمەی ماجیشۆن و ئیبراهیمی کوڕی سەعدو محەممەدی کوڕی ئەلحەسەنی فەقیه و ئیسماعیلی کوڕی عُلیە و. . . .کەسانێکی زۆری تر جگە لەمانە[٤]، بەلأم پەیوەندی ئیمامی شافعی بە ئیمامی مالیکەوە پەیوەندیەکی پتەوو بەهێز بوو بۆیە مەقامی ئیمامی مالیك لەدڵی ئیمامی شافعیدا لە پێشەوەبوو.هەروەها کتیبیٚ(الموطا)ی مالیك لای شافعی پلە وپایە یە کیبەرزی هەبوو تەنانەت لەپاش قورئانی پیرۆز بەڕاسترین کتێبی حیسابدەکرد، بۆیە دەیگوت (لەگۆی زەویدا هیچ کتێبێك نیە لە (الموطأ) ڕاستی زیاترتێدا هەبیٚ)[٥]، واتە : صەحیح بیٚ، بۆیە هاوەڵێتی شافعی بۆ مالیك درێژەی خایاند تا ئەوکاتەی ئیمامی مالیك رەحمەتی خوای لیٚ بیٚ وەفاتی کرد لەساڵی(١٧٩)ی کۆچی ، ئەوکاتە تەمەنی شافعی (٢٩) ساڵبوو ، نزیکەی (٩) ساڵ لای مالیك مایەوە تابەیەکیٚ لەهاوەڵەکانی مالیك دادەنرا بەڵام دوای وەفاتی مالیك ، شافعی ناچار لەویٚ نەمایەوەو رۆشت بو یەمەن ، شافعی خاوەنی ماڵ و سامانێکی زۆر نەبووە ، بۆیە دەگەڕا بەدوای کارێکدا پێی بژێت ، بۆ ئەم مەبەستە (مصعب)ی کوڕی عەبدوڵای (القرشی) قازی یەمەن یارمەتیدا بۆ ئەوەی لەیەمەن کارێکی بخاتە ژێردەست ، ئەنجامیش ئەوەبوو کارێکی پێسپارد وماوەیەکیش بەردەوام بوو لەسەری . ئەوەشمان لەیاد نەچیٚ شافعی لەیەمەنیش سودیلە(لیث)ی کوڕ سەعدی شەرعزانی میسر وئەوزاعی شەرعزانی شام وەرگرت. لەساڵی (١٨٤)ی کۆچی ، ئەوکاتەی

---

4 بڕوانە تاريخ الاسلام ب ١٤ ل ٣٠٥.

5 بڕوانە اداب الشافعی ومناقبه ل ١٩٦ – ١٩٧.

(هارون)ئەلڕەشید خەلیفەی موسڵمانان بوو، شافعی تووشی مەینەت و تاقیکردنەوەیەکی قورس وگران کرا تۆمەتکرا بەوەی گوایە ڕەخنەی لەدەسەڵاتی عەبباسیەکان گرتوەو شیعەگەریٚتی دەکات[6].

بەم بۆنەیەوە ڕەوانەی بەغدادکرا بۆلای ئەلڕەشید،بەلاٌم لەبەرئەوەیئەم تۆمەتە لەڕاستیەوە دوور بوو شافعی ڕزگاری بوو نەك هەرئەوەش بەڵك و لەمیانەی ئەم ناردنە ی بۆبەغداد چاوی کەوت بەمحە ممەدی کوڕی ئەلحەسەنی شەیبانی ودوای ڕزگار بوونی لەومەینەتە .زانیارییەکی باشی لەو کەسایە تیٚیە وەرگرت وکتیٚبەکانی نوسییەوە، هەروەها چاویکەوت بەوکتیٚبانە کەلە عیٚراقدا هەبوون و لەبابەتی فیقهەوە نوسراوبوون ،شافعی بەم هەوڵەی توانی زانیاریەکانی هەردوو قوتابخانە بەناو بانگە کەی ولاٌتانی ئیسلام قوتابخانەی حەدیس لەحیجازو قوتابخانەی (را ی و قیاس) لە عیٚراقدا کۆ بکاتەوە . دوای ئەوەی شافعی لەومەینە تە قورسە ڕزگاری بوو زانیاریە کی گەورەی بەدەست هیٚنا ئەنجا گەڕایەوە بۆحیجاز ، تاماوەیەك لەشاری مەککە سوودی وەردەگرت ودەیگەیاند چو نکە مەککەجیٚگای بەیە کگەیشتنی زانایان بوولە هەموو هەریٚمەکانەوە ، ئیمامی شافعیش تیٚکەلاٌوی دەکردن ولیٚی دەردەگرتن ولیٚیان وەردەگرت مونازەرەشی لەگەڵ دەکردن بەم شیوە یە بەردەوام تا ئەوەی بۆ دروست بوو، جاری دووەم سەرداتەوە لە عیٚراق لە ساڵی (١٩٥)ی کۆچی ،بۆیە بەریٚکەوت بۆ عیٚراق ،ئەم جارەیان جیاواز بوو لەویتر یان ئەمجارە کۆمەڵیٚ لەزانایانی عیٚراق سوودیان لیٚوەرگرت، وەکو ئیمامی ئەحمەدوعەبدولڕحمانی کوڕی مەهدی، ئیسحاقی کوڕی ڕاهەوەیهی ئەڵیٚ (پیٚش هاتنی شافعی ئیٚمە ناسخ ومەنسوخ مان نەدەزانی شایانی باسە ئیمامیئەحمەد زۆر پەیوەست بوو بە شافعی یەوە وبەنۆیٚکەرەوەی سەدەی دووەمی حساب دەکرد دەیفەرموو(یروی فی الحدیث ان الله یبعث راس کل سنة من یصحح لهذه الامة دینها فنزرنا فی المئة الاولیفازا هو عمر بن عبدالعزیز ونزرنا فیالمئة الثانیة فنراة الشافعی)[7]. ئەم جارە محەممەدی کوڕی ئەلحەسەن وەفاتی کردبوو هەروەها (هارون) یش وەفاتیکردبوو ،شافعی ئەم جارەیان دووساڵ مایەوە پاشان جاریٚکی ترگەڕایەوە بۆحیجاز بەلاٌم دەنگ

6 تاریخ التشریع الاسلامی ل ١٨٤ – ١٨٥ .

7 انظر : صفة الصفوة(٢/٢٥٠).

وباسی لەهەموو بەغدادا بڵاو بووبوەوە، زۆربەی زانایانیش شوێن بیرو ڕاکانی کەوتبوون . هەروەها بۆجاری سێیەم گەڕایەوە بۆعێراق چەند مانگێك مایەوە ئەنجا لەساڵی(١٩٩)ی کۆچی سەفەری‌کرد بۆمیسروله (فسطاط) بەمیوانی لای عەبدوڵلای کوڕیعەبولحەکەم دابەزی.

لەوێ لەمزگەوتی (عەمری کوڕی عاص) دەستی‌کرد بە وتنەوەی وانەکانی فیقە وحەدیس بەیانیان دەستی دەکرد بە وتنەوەی قور ئان دوای ئەوەش حەدیس و پاشان موناقەشەو سەرنجدانی حوکمە فیقهیەکان هەروەها گرنگی ئەدا بەوتنەوەی زمانی عەرەبی کەدەستێکی بالآی هەبوو تیایدا بەڵکو سەرچاوە بوو بۆ زمانی عەرەبی وەکو ٠٠ ئەبوعوبەیدەی ئەلقاسمی کوڕی سەلام ئەڵێ /شافعی یەکێ بوو لەوانەی زمانی لێ وەردەگیرا٠ هەروەها ئیبنو هیشام خاوەنی مەغازی ئەڵی٠ شافعی یەکێ بوو لەوانەی زمانی لێ وەردەگیرا ، لە میسر تواناکانی شافعی دەرکەوت و هەموو کتێبە تازەکانی بە قوتابیەیە میسریەکان خوێندەوە ئەمەش پێی دەگوترێ مەزهەبی میسر یان مەزهەبی تازەی شافعی ڕەحمەتی خوای لێ بێ.

مشتێك لە خەرواری سیفاتەکانی شافعی

خۆبەکەم زانین وتەسلیم بوونی بۆ حەق، ڕەبیعی کوڕی سولەیمان دەڵێ (گوێم لە شافعی بوو گوتی : پێم خۆشە خەڵکی ئەم زانستەی من — واتە کتێبەکانی– فێربن و بیزانن بۆ ئەوەی هیچ لەوانە نیسبەت نەدرێت بۆ لای من و بەناوی منەوە نەبێ، هەروەها ڕەبیع دەڵێ ٠٠ لە شافعیم بیست دەیگوت: موناقەشەی هیچ کەسێکم نەکردووە بەمەبەستی سەرکەوتن بەسەریدا بەڵکو تەنها بەمەبەستی دەرخستنی ئەو حەقەی پێمە[8] لەکاتێکدا شافعی وەکو هیچ کەسێکی تر نەبووە لەمونازەرە کردندا کەزۆر بەهێز بووە لەو بوارەدا وەکو محەممەدی کوڕی عەبدوڵلای کوڕی عەبدولحەکەم ئەڵێ : هیچ کەسێکم نەبینیوە شافعی مونازەرەی لەگەڵ بکات ئیللا بەزەیم بەو کەسەدا هاتوەتەوە[9]، هەروەها ئەڵێ ٠ گەربیبینیت ئەوکاتەی

[8] سير اعلام النبلاء ب ١٠ ل ٢٩.

[9] تأريخ الاسلام ب ١٤ ل ٣١٧.

شافعی مونازەرە دەکات وادەزانی شـێرێکەوپەلاماری خـواردن دەدات ئـەوبوو خـەڵکی فێـری بەڵگەو بەڵگە خوازی کرد[10]

عیبادەت وشەونوێژی شافعی

ڕەبیعەی کوڕی سولەیمان ئەڵێ : شافعی شەوگاری کردبـوو بـە سـێ بەشـەوە سـێیەکی یەکـەمی دەینوسـی ، بەشـی دووەمـی نوێـژی دەکـرد ،بەشیسێیەمی دەخـەوت . ئیمـامی (الذهبی) ئەڵێ :هەرسێ کردارەکەی لە گەڵ مەبەستدا عیبادەت و پەرستشە بۆخوا .

سەخاوەتی شافعی

ئەبوو (ثور) ئەڵێ کەم جار شافعی شـتی لای خـۆی ئەهێـشتەوە لەبەرچـاوتێری عـەمری کوڕی سەوواد ئەڵێ :شافعی سـەخیترین مرۆڤـە بۆدینارودرهـەم وخۆراك بەخـشین ، شـافعی پێی ووتم : لەژیانمدا سێجار ئیفلاسم کردووە ،تەنانەت کەم و زۆری ماڵی خـۆمم فرۆشـتووە تەنانەت خشڵی خێزان و کچەکەشم وەهەرگیز ڕەهنم نەکردووە، ڕەبیع ئەڵێ :لایشافعی ووتم ژنم هێناوە ئەویش پرسیاری لێکردم گوتی چەندت کردوە بەمارەیی منیش گـوتم (٣٠)دینـار، شەش دینارم پێشەکی داوە کەئەمەی بیست (٢٤) دینـاری پێـشکەش کـردم بۆتـەواو کردنـی ئەو مەبلەغە . ڕەبیع ئەڵێ :کابرایەك نامەیەکی دا بەشافعی تیایدا نوسرا بوو ، من کابرایـەکی سـەوزە فرۆشـم تـەنها یـەك درهـەمم هەیـە ژنیـشم مـارە کـردووە جایارمـەتیم بـدە ئـەویش لەوەڵامدا گوتی ڕەبیع (٣٠) دینارم پێبدە و داوای گەردن ئازادی لێبکە بۆم. منیش گـوتم ئەم کابرایە تەنها (١٠) درهەمی بەسە گوتی (ویحك) ئەوەی بدەرێ .

شایەتی وستایشی زانایان لەسەر ئیمامی شافعی

حارسـی کـوڕی سـورەیج ئـەڵێ : گـوێم لـە یـەحیای کـوڕی (القطـان) بـوو دەیگـوت (مـن بەتایبـەت پاڕاننـەوە لای خـوا بـۆ شـافعیدەکەم)، ئەبووبـەکری خـەللاد ئـەڵێ:مـن لـەپاش نوێژەکانم پاڕاننەوە لای خوا بۆشافعی دەکەم، مەیمونی ئەڵێ: گوێم لێبوو ئەحمەدی کوڕی حەنبەل دەیگوت شەش کەس هەن لەسەحەردا دۆعایان بۆدەکەم یەك لەوانە شافعییە.

(ابـو ثـور) ئەڵێعەبـدولڕحمانی کـوڕی مەهـدی پێـی گـوتم هـیچ نوێـژێك ناکـەم ئـیللا لـە نوێژەکەمدا لەخوا دەپاڕێمەوە بۆشافعی .

---

[10] تأريخ الاسلام ب١٤ ل٣١٧.

فەزڵی کوڕی زیاد : گوێم لیٚ بوو ئەحمەد دە یگود(هیچ کەس نیٚیە پێنوس ومەرەکەبی بەدەستەوە گرتبیٚ ئیللا شافعی مننەتی لەگەردنی ئەو کەسەدا هەیە.

بیروباوەڕی شافعی

ڕەبیع ئەڵیٚ گوێم لیٚ بو شافعی دەیگوت: باوەڕ بریتیە لە ووتەو کردەوە، زیاد دەکاو کەم دەبیٚ. شێخی ئیسلام عەلی کوڕی ئەحمەدی کوڕی یوسف ی هەکاری لە کتێبی (عقیدە الشافعی) دا ئەڵی (یونسی کوڕی عەبدولئەعلا ئەڵیٚ: شافعی پرسیاری لیٚ کرا دەربارەی سیفاتی خوا و ئەوەی خوٚی باوەڕی پێیەتی، بیستم لیٚ گوتی خوای گەورە چە ندین ناو و سیفاتی هەیە لە قورئاندا هاتووە،هەروەها پێغەمبەریش (ﷺ) هەواڵی ئەوەی ئوممەتەکەی ڕاگەیاندووە کەوابوو کەسیٚ بەڵگەی پێگەیشتبیٚ بوٚی نیە ڕەت یکاتەوە قورئان باسی ناووسیفەتەکانی کردووە.هەروەها لەپێغەمبەریشەوە (ﷺ) سەلمێنراوە ،کەسیٚدوای سەلماندنی بەڵگە موخالەفەی بکات ئەوا بیٚ باوەڕ دەبیٚ بەلاٚم پێش سەلماندنی ئەوە بیانوی هەیە چونکە نازانیٚ و زانیاری پیٚنیە ، چونکەزانیاری دەربارەی ناوسیفەتەکان تەنها بەژیری پەیپیٚنابریٚ، بەبیر کردنەوەو تیاڕامان بەدەست نایەت ئێمە هیچ کەس تەکفیر ناکەین کەزانیاری لەوبابەتە نەبێت، مەگەرکەسیٚ بەڵگەیپێبگات، ئێمەئەم سیفەتانە دەسەلمێنین ونەفی لەیەکچون لەخوادەکەین وەکوخوای گەورە سەلماندن ونەفیکردووە وەك دەفەرموویت : ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾[11].

دەربارەی قورئانی پیرۆز (البویطی) ئەڵیٚ گوێم لیٚ بوو شافعی دەیگوت :خوای گەورە بەووشەی(کن)دروستکراوەکانیبەدیهێناوە ئەگەربێت و(کن) دروستکراوبێت واتە دروستکراوێك بەدروستکراوێکیتر بەدی هاتوە واتە قورئان کەلامی خوایەوە ومەخلوق نیە[12]

بینینی خوا بۆئیمانداران لەبەهەشتدا، شافعی خوای لیٚ ڕازی بێت لە تەفسیری ئایەتی.

﴿كَلَّا إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ﴾[13].

---

[11] {سورة الشورى:١١}.

[12] انظر : حلية الاولياء (١١١/٩).

[13] {سورة المطففين:١٥}.

ئەڵێ ئەم ئایەتە بەڵگەیە لەسەر ئەوەموسڵمانان (دۆستەکانی خوا)لەڕۆژی قیامەتدا (واتە لەبەهەشتدا خوا دەبینن.

هاوەڵـان وچـوار خەلیفەکـە باشـترین خـەڵك لـەدوای پێغەمبـەر صـلی اللـە علیـە وسـلم ئەبوبەکرە پاشان عومەر پاشان عوسمـان پاشـان عـەلی خـوا لەهـەمویان رازی بێـت ،خـوای گەورە مەدحی هاوەڵـەکانی پێغەمبـەری (ﷺ) لـە قورئانـدا کـردووە،هـەروەها پێغەمبـەریش (ﷺ) فەزڵی بێ وێنەیی‌وگەورەیی ئەوانی بۆ باس کردووین[١٤]

شافعی و ئەهلی کەلام

موحەممەدی کوڕی ئیسماعیلی ترمذیی ئەڵێ (ابوثور) وحوسێنی کـوڕی عـەلی کەڕابیـسی گوتیان : گوێمان لێ بـوو شـافعی دەیگـوت حـوکمی مـن بەرامبـەر بـە ئـەهلی کـەلام ئەوەیـە بە(سەعەف)ی دارخورما لێبـدرێن وبەسـواری ووشـتربەناو خەڵکدا بۆپـەنـد بـسوڕێنرێنەوە و پێیان بگوترێ ئەمە تۆڵەی وازهێنانتانە لەقورئان وسونەت)[١٥]، ڕەبیع ئەڵێ‌شافعی گوتی:

گەربێتو ئینسان بگاتەوە بـەخوا بـە هـەر تاوانێکـەوە بـێ تـەنها شـیرك نـەبێ ئاسـانترە لەوەی بگاتەوەلای‌خواوهەندێ بیدعەی ئەنجام دابێ[١٦] .

شافعی و کارکردن بەحەدیس

عەبدوڵلای کوڕی ئیمامی ئەحمـەد ئـەڵێ :گـوێم لـەباوکم بوودەیگـوت شـافعی ووتوویـەتی :ئێوە لەحەدیسەدا لەئێمە شارەزاترن ئەگەر حەدیسی صەحیح شارەزا بوون هەواڵم پێبدەن تابەدوایدا بڕۆم لەکوفەبێ یان لەبەسرەبێیان لەشام[١٧] .

(حەرمەلـە) دەڵـێ :شـافعی ووتویـەتی :ئـەوەی کـەمن ووتومـە و پێـچەوانەی حەدیـسی صەحیحی پێغەمبەرە، ئەوەحەدیس لەپێشترە وتەقلیدی من مەکەن[١٨] .

ڕەبیع ئەڵێ گوێم لێ بووشافعی دەیگووت :ئەگەرلەکتێبەکەمـدا شـتێکتان بینـی خیلافـی سوننەتی پیغەمبەربوو ئێوەکاربەسوننەتەکە بکەن و ئەوەی‌من ووتومە وازی‌لێبێنن[١٩] .

---

[14] مناقب الشافعی (١/٤٣٣).

[15] سیراعلام النبلاء (٣٩/١٠).

[16] سیر اعلام النبلاء (١٦/١٠) تاریخ الاسلام (٣٣١/١٤).

[17] سیراعلام النبلاء (٣٣/١٠).

[18] سیر اعلام النبلا ء (٣٣/١٠).

ڕەبيع ئەڵێ پياوێك گووتی ئەی (ئەبوو عبداللـه) كاربـه حـەديس دەكـەی گـوێم لیٚـبـوو گووتی:هەركاتێك حەديسێكی صەحيحم لەپێغەمبـەرەوە ڕيوايـەت كردوكـارم پیٚنـەكرد ئـەوا ئێوە شايەت بن من عەقلم نەماوە . ئەلحومەيدی ئەڵێ‌ڕۆژێكيان شافعی حەديسێكی ڕيوايـەت كـرد،منـيش گـوتم :ئايـا كاریپیٚدەكـەی ؟ئـەويش گـوتی(ئايامنـت لەكڵێـسادا بينيـوە بێمـە دەرەوە يان پشتوێنی گاورت بەپشتمەوە بينيوە ؟گوێم لەحەديسی پێغەمبـەربیٚوكاری پـیٚ نەكەم !،(ابوثـور) ئـەڵێ شـافعی ئـەڵێ : هەرمەسـەلەيەك حەديسی صـەحيحی لای زانايـانی حەديس لەسەر هاتبیٚ بەپێچەوانەی ئەوەی من ووتومە ئـەوا مـن لێـی پەشـيمانم لەژيانمـدابیٚ يان پاش مردنم)[٢٠]، هـەروەها ئـەڵێ(كاتێـك كەسـێك لەئـەهلی حـەديس ئـەبينم وەكـو وابـیٚ كەسـێك لـەهاوەڵانی پێغەمبـەر ببيـنم خواپاداشـتی خێريـان بداتـەوە بنـچينەكەيان بۆمـان پاراستوە بۆيە فەزڵيان بەسەرمانەوەهەيە)[٢١]، شافعی وحەديسی ئاحادشافعی ئەڵێ(لـەبواری حەديسدا حەديسی تەنها پياوێك يان تەنها ژنێك وەردەگرم بەڵام لە شايەتیدا بەتەنها يەكێك لەوانە وەرنـاگرم لەحەديـسدا (حـدثني فـلان عـن فـلان) وەردەگـرم بـەڵام لەشـايەتيدا تـەنها (سمعـت) يـان (اشـهدنی) وەردەگـرم بازنــەی وەرگرتنــی حەديـسی ئاحــاد لای شــافعی فـراوانترە– وەكـو بـە راوردێـك لەگـەڵ پێـشەواياني تـردا – ئيبنولعـەرەبی ئـەڵی (ئەگـەر حەديسی ئاحاد دژ بە بناغەيەك لەبناغەكانی شەرع بوەستێت ئەبوو حەنيفە بەڕەوای نابينیٚ ئەوحەديسە كاری پیٚبكرێت بەڵام شافعی بەڕەوای دەبينیٚ)[٢٢].

بنچينەكانی مەزهەبی شافعی

ئەساسی مەزهەبی شافعی ڕەحمەتی خوای لیٚبـیٚ لـەكتێبی (الرسـالة) دا نوسـراوەتەوە ، شافعی (ظاهر)ی قورئان بەبەڵگە دادەنیٚ تـاوەكو بەڵگەيـەك ڕاسـتبێتەوە و ئـەوە بگەيـەنێت كە(ظاهر) ی ئايەتەكەی مەبەسـت نىيـە– بەڵگـەی قورئـانی و پـيرۆز وسـوننەتی صـەحيحی پێغەمبەر– ، شافعی ديفاعێكی بەردەوام و نـەبڕاوەی كـردووە لەسـەر كـاركردن بەحەديـسی ئاحـاد بەمــەرجێك ڕيوايـەتكاری حەديـسەكەمتمانە پـیٚ كـراو و (ظـابط) بیٚوحەديـسەكەش

[19] سيراعلام النبلاء (١٠/٣٤).

[20] اعلام الموقعين (٢/٣٦٣).

[21] اعلام الموقعين (٢/٣٦٣).

[22] انظر : مناهج الاجتهاد (ص١٦٣).

(متصل) بیٚ تادەگاتە پیٚغەمبەر بەبیٚ ئەومەرجانەی ئیمامی مالیك و ئـەهلی عیٚـراق دایاننـاوە بۆ وەرگرتنی حەدیس .

ئەم دیفاعەش بووە هۆ كاریٚك بۆ خۆشەویست كردنی شافعی‌لای ئەهلی حەدیس تەنانەت زانایانی بەغدا پیٚیان دەگوت (ناصر السنة) شافعی چـۆن دەیڕوانیـە قورئـان بەوشـیٚوەیەش دەیڕوانیە حەدیسی صەحیح، وای دەبینی كەهەردوك واجبە كاریـان پـیٚ بكـریٚ ئـەنجا دوای قورئان وسوننەت كاری بەئیجماع دەكرد واتاكەشی لای شافعی ئەوەیە

(ئەوكەسەی كاربە ئیجماع دەكـات زانیـاری بـەبوونی جیـاوازی لەوبابەتـەدا نـەبیٚ) ئـەنجا شافعی ئەگەر لەبابەتیٚكدا (دەقی) قورئان وسوننەتی دەستنەكەوتایە كـاری بـەقیاس دەكـرد بەمەرجیٚك ئەصلیٚكی هەبوایە لەقورئان و سـوننەتدا، شـافعی ئیستحـسان و ئیستیـصلاٌح) ی ڕەتكردوەتەوەو كاری پیٚ نەكردوە[٢٣] .

شافعی وشیعرو ڕەوانبیٚژی

(ئیبن وهیشام) ئەلیٚ زۆر لەگەلٚ شافعی پیٚكەوە دادەنیشتین بەهیچ شیٚوەیەك هەلەیـەكم لەزمانی عەرەبیدا لـیٚ نـەبینیوە[٢٤] ، ئەحمـەدی كـوڕی ئـەبو سـورەیجی ڕازی ئـەلیٚ (كەسـیٚكم نەبینیوە قسەزانتر و زمانپاراوتر بیٚ لە شافعی)[٢٥] ،

زوبەیری كوڕی بەككار ئەلیٚ(شیعر)ی هذیل و بەسەرهاتی ئەو هۆزەم لـە (مـصعب)ی كـوڕی عەبدولاٌوە وەرگرتووە ئەویش لەشافعی یەوە وەریگرتبوو)، شایانی باسـە شـافعی لـەبواری شیعردا خاوەنی دیوانیٚكی شیعری یە بەناوی (دیـوان الامـام الـشافعی) كۆكردنـەوەی (محمـد عفیـف الـزعبی) هـەروەها ئـیبن وغـانم ی حـافیزی حـەدیس ئـەلیٚ (شـیعرەكانی شـافعیم كۆكردوەتەوە لە دیوانیٚكدا. بەلاٌم تائیٚستا كۆكراوەی یەكەم لەبەردەستی خۆماندایە.

---

23 انظر : تأريخ التشريع الاسلامي(ص١٨٦).

24 انظر : سير أعلام النبلاء (٤٩/١٠).

25 انظر : سير أعلام النبلاء (٤٩/١٠).

هەندێ لە شيعرە بەنرخەكانی شافعی

لێبوردەيی وڕەوشت جوانی

إذا سبني ندل تزايدت رفعة　　وماالعيب إلا أن اكون مسببه

ولولم تكن نفسي علي عزيز　　لمكنتها من كل نذل تحاربه

ولوأنني أسعى لنفعي وجدتني　　كثيرالتواني للذي أنا طالبه

ولكني أسعى لأنفع صاحبي　　وعارعلى الشبعان إن جاع صاحبه

يخاطبني السفيه بكل قبح　　فأكره أن أكون له مجيبا

يزيد سفاهة فأزيد حلما كعود زاده الاحراق طيبا

اذا نطق السفيه فلا تجبه فخير من إجابته السكوت

فان كلمته فرجت عنه وإن خليته كمدا يموت[٢٦]

يا من يعانق دنيا لابقاء لها　　يمسي ويصبح في دنياه سفارا

هلا تركت لذي الدنيا معانقة　　حتى تعانق في الفردوس ابكارا

إن كنت تبغي جنات الخلد تسكنها　　فينبغي لك ان لاتامن النارا

دەربارە ی باشترين زانست

كل العلوم سوى القران مشغلة　　إلا الحديث وعلم الفقه في الدين

العلم ماكان فيه قال حدثنا　　وما سوى ذاك وسواس الشياطين[٢٧]

هەروەها چەندين پارچە شيعری تەڕ وناسكی تر، بەحەقيقەت شـافعی خـاوەن توانايـەكی شيعری زۆر بەهێز بووە، بەڵام خۆی بەئەنقەست شيعری نەوتووە بەڵكو خـۆی بەشـرعزانی و زانستە شەرعيەكانەوە خەريك دەكرد، وەكو ئەڵێ :

ولولا الشعر بالعلماء يزري لكنت اليوم اشعر من لبيد[٢٨].

---

[26] انظر : ديوان الامام الشافعي (ص٢٢).

[27] انظر : ديوان الشافعي (ص٨٨).

[28] انظر : ديوان الشافعي (ص٣٩).

وتەكانى شافعى

يونسى سەدەفى ئەڵێ:شافعى پێى ووتم: ليس إلىالسلامة من الناس سبيل فانظر الذي فيه صلَاحك فالزمه[29].

شافعى دەڵێ : ضياع العالم أن يكون بلا إخوان وضياع الجاهل قلة عقله واضيع منهما من واخى من لاعقل له[30].

هەروەها دەڵێ : آلات الرياسة خمس : صدق اللهجة ،وكتمان السر والوفاء بالعهد، وابتداء النصيحة ، واداء الامانة[31]،

يونسى كوڕى عه بدولئەعلا دەڵێ: گويم لێبوو شافعى دەيگوت:ئەى يونس :الانقباض عن الناس مكسبة للعداوة والانبساط اليهم مجلبة لقرناء السوء فكن بين المنقبض والمنبسط[32]، هەروەها دەڵێ :(عليكم باصحاب الحديث فانهم اكثر جوابا من غيرهم)[33].

ئەگەر بمانەوێ يەك بەيەكى ووتەكانى شافعى لێرەدا تۆمار بكەين ئەوا بێگومان ناتوانين چونكە قسەكانى هەمو پڕ لە حيكمەت وئامۆژگارى وزانستن ، بۆيە قايل دەبين بەمانەى كەباسكران ومشتێك نمونەى خەروارێكە.

نەخۆشى و مردنى شافعى رەحمەتى خواى لێ بێ

شافعى لە ميسر لە درێژەى ئەو چوارساڵەى لە ميسردا مايەوە توشى نەخۆشىبوو ، لەماڵدا دەمايەوە و لەسەرجێگا دەكەوت قوتابييەكى بەناوبانگى بەناوى (المزنى) ڕۆژێكيان ڕۆشت بۆلاى و چوە ژورەوە و پێى گوت ئەمرۆ چۆنى شافعيش گوتى:

أصبحت من الدنيا راحلا وللاخواني مفارقا

و لكأس المنية شاربا وعلى الله جل ذكره واردا

ولا والله ما أدري روحي تصير الى الجنة فأهنئها او الى النار فاعزيها

---

29 انظر : سير اعلام النبلاء (٤٢/١٠).

30 انظر : سير اعلام النبلاء (٤٢/١٠).

31 انظر : سير اعلام النبلاء (٤٨/١٠).

32 انظر : سير اعلام النبلاء (٨٩/١٠).

33 انظر : توالي التأسيس (ص١١٠).

ثم بكى وأنشا :

ولما قسا قلبي وضاقت مذاهبي جعلت الرجا مني لعفوك سلما

تعاظمت ذنبي فلما قرنته بعفوك ربي كان عفوك اعظما

ومازالت ذاعفو عن الذنبي لم تزل تجود وتعفو منه وتكرما[34].

شافعی لە شەوی جومعەی ڕۆژی کۆتایی مانگی ڕەجەبی ساڵی (٢٠٤) ی کۆچی بەرامبەر (١٩ ی) کانوونی دووە می ساڵی (٨٢٠) ی زاینی کۆچی دوایی کردووە ڕەحمەتی خوای لیٚ بیٚ ،مردنی شافعی لەوەرزی زستانابووە ولە ڕۆژی جومعە نێژراوەو (٥٤) ساڵ تەمەنی کردووە تەرمەکەی بەسەرشان بەڕێخراوە لە(فسطاط) ەوە تاوەکو گۆڕستانی (بنو زهرة) بەگۆڕستانی (ابن عبد الحکم) بەناوبانگە، ئابەم شێوەیە ئەستێرەی پرشنگداری شافعی لەم دونیایەدا ئاوابوو بەلاٌم چەندین ڕوناکی و دانایی سودبەخشی کەم وێنەی بۆ بەجیٚ هێشتوین، ڕەحمەتی خوای لیٚ بیٚ و خوا پاداشتی خێری بداتەوە .

خوێنەری بەڕێزم ئەمە کورتەیەك بوو لەژياننامەی مامۆستای شەرعزان و یەکێك لەناودارانی ئیسلام (شافعی) بۆ هەموو لایەکمان دەرکەوت کە شافعی چ جۆرە بیرۆباوەڕو خووڕەوشت و زانستێکی هەبووە هەروەها هەڵویستی شافعیمان بۆ ڕون بووەوە دەربارەی کارکردن بە حەدیس.

وە هەڵگرانی حەدیس لای شافعی چ ڕێزو حورمەتێکیان هەبوو لەگەڵ چەندین ڕاوبۆچونی دروستی تر کە لەم کورتەیەدا تۆمار کراوە .

=====================================

سەرچاوەکان

١ -سير اعلام النبلاء /الذهبي

٢ -تاريخ الاسلام /الذهبي

٣-توالي التاسيس /ابن حجر

٤-البداية والنهاية/ابن كثير

٥-تهذيب الكمال/المزي

٦- الجرح والتعديل/لابن ابي حاتم

٧-مناهج الاجتهاد/محمد سلام

٨-ديوان الشافعي

٩- تاريخ التشريع الاسلامى/الخضري.

١٠-مجمل اعتقاد ائمة السلف/ د. عبدالكريم التركي

[34] صفوة الصفة (١٤٦/٢).